

YASHIL MOLIYALASHTIRISH TUSHUNCHASI.

Mirzakulova Risolat Musurmankulovna

TerDPI o'qituvchisi.

Muhiddinova Gavharshodbegim Tursunxo'ja qizi

TerDPI Tabiiy va aniq fanlar fakulteti Texnologik ta'lim yo'nalishi 2- bosqich talabasi.

Annotatsiya: Yashil moliyalashtirish – bu atrof-muhitga zarar yetkazmasdan iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan moliyaviy mexanizmlar majmuasidir. Ushbu maqolada yashil moliyalashtirishning nazariy asoslari, asosiy tushunchalari va zamonaviy moliyaviy vositalari tahlil qilinadi. Xususan, yashil obligatsiyalar, ekologik kreditlar hamda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, xalqaro tajriba asosida yashil moliyalashtirishning muvaffaqiyatli amaliyotlari ko'rib chiqilib, O'zbekiston sharoitida uni joriy etish istiqbollari va mavjud muammolar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Yashil moliyalashtirish, barqaror rivojlanish, yashil obligatsiyalar, ekologik investitsiyalar, iqlim moliyasi, moliyaviy instrumentlar, O'zbekiston iqtisodiyoti.

Аннотация: Зеленые финансы — это совокупность финансовых механизмов, направленных на обеспечение экономического роста без нанесения вреда окружающей среде. В статье анализируются теоретические основы, ключевые концепции и современные финансовые инструменты зеленого финансирования. В частности, будет подчеркнута важность зеленых облигаций, экологических кредитов и государственно-частного партнерства. Также на основе международного опыта будут рассмотрены успешные практики зеленого финансирования, проанализированы перспективы и существующие проблемы его внедрения в условиях Узбекистана.

Ключевые слова: Зеленое финансирование, устойчивое развитие, зеленые облигации, экологические инвестиции, климатическое финансирование, финансовые инструменты, экономика Узбекистана.

Abstract: Green finance is a set of financial mechanisms aimed at ensuring economic growth without harming the environment. This article analyzes the theoretical foundations, basic concepts and modern financial instruments of green finance. In particular, the importance of green bonds, environmental loans and cooperation between the public and private sectors is highlighted. Also, based on international experience, successful practices of green finance are reviewed, and the prospects for its implementation in the conditions of Uzbekistan and existing problems are analyzed.

Keywords: Green finance, sustainable development, green bonds, environmental investments, climate finance, financial instruments, economy of Uzbekistan.

Kirish. Iqlim o'zgarishi, ekologik muammolar va tabiiy resurslardan samarasiz foydalanish bugungi kunda global iqtisodiyot uchun eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, barqaror taraqqiyotga erishish maqsadida moliyaviy tizimda yangi yondashuvlar paydo bo'lmoqda. Ular orasida "yashil moliyalashtirish" konsepsiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Yashil moliyalashtirish – bu atrof-muhitni muhofaza qilish, iqlim o'zgarishining oldini olish va tabiiy resurslardan samarali foydalanishga yo'naltirilgan moliyaviy faoliyat turidir. Yashil moliyalashtirish – bu ekologik toza, iqlimga qulay va barqaror loyihalarni moliyalashtirishni nazarda tutuvchi moliyaviy amaliyotdir. Bu turdagi moliyalashtirish ekologik loyihalarga (masalan, qayta tiklanuvchi energiya, chiqindilarni kamaytirish, suv resurslarini tejash) investitsiyalarni rag'batlantiradi. Boshqacha qilib aytganda, yashil moliyalashtirish iqtisodiy o'sish bilan birgalikda ekologik muvozanatni ham ta'minlashga xizmat qiladi.

Yashil moliyalashtirishning asosiy vositalari

Yashil moliyalashtirish quyidagi vositalar orqali amalga oshiriladi: Yashil obligatsiyalar (Green Bonds): Atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan loyihalarni moliyalashtirish uchun chiqariladigan obligatsiyalar. Yashil kreditlar (Green Loans): Ekologik jihatdan barqaror faoliyatlarni qo'llab-quvvatlovchi kreditlar. Iqlim fondlari va grantlar: Davlat yoki xalqaro tashkilotlar tomonidan ajratiladigan, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish va moslashuvni qo'llab-quvvatlovchi moliyaviy manbalar. Ekologik sug'urtalar: Tabiiy ofatlar yoki ekologik xatarlardan himoyalashni moliyalashtirishga xizmat qiladi.

Yashil moliyalashtirishning afzalliklari: Atmosferaga chiqadigan zararli gazlar kamayadi, biologik xilma-xillik saqlanadi. Yashil texnologiyalar va yangi ish o‘rinlari yaratilishi orqali iqtisodiyotga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Aholining sog‘lom muhitda yashash sharoitlarini yaxshilaydi va turmush sifatini oshiradi. O‘zbekiston barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirish yo‘lida yashil moliyalashtirishni rivojlantirishga katta e’tibor qaratmoqda. Mamlakatda quyosh va shamol energetikasi loyihalari, chiqindilarni qayta ishlash tizimlari va suvni tejavchi texnologiyalarni joriy etish orqali yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Yashil moliyalashtirish global darajada barqaror rivojlanishga erishish yo‘lida muhim vositalardan biri bo‘lib, turli mamlakatlar, xalqaro moliya institutlari va xususiy sektor tomonidan faol rivojlantirilmoqda. Quyida bu sohada olib borilayotgan asosiy ishlar tahlil qilinadi: **Yashil obligatsiyalar bozorining kengayishi:** So‘nggi yillarda butun dunyo bo‘ylab trillionlab AQSH dollari miqdorida yashil obligatsiyalar chiqarilmoqda. Jahon banki, Yevropa investitsiya banki, Osiyo taraqqiyot banki kabi yirik institutlar ekologik loyihalarni moliyalashtirish uchun mablag‘ ajratmoqda. **BMT tomonidan tashkil etilgan Yashil iqlim fondi (Green Climate Fund)** rivojlanayotgan davlatlarga iqlim o‘zgarishiga moslashishda yordam bermoqda. **UNEP (BMT Atrof-muhit dasturi)** yashil moliyaviy tizimni targ‘ib qilishda faol ishtirok etmoqda. Parij iqlim kelishuvi (2015) doirasida ko‘plab mamlakatlar yashil iqtisodiyotni rivojlantirishga va'da bergan. COP (Conference of the Parties) iqlim sammitlarida har yili yashil moliyalashtirish asosiy mavzulardan biri sifatida muhokama qilinadi.

O‘zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya loyihalari: Quyosh va shamol elektr stansiyalari qurilmoqda (Masalan: Navoiy, Samarqand va Buxoro viloyatlarida). BAAning "Masdar" kompaniyasi bilan hamkorlikda yirik ekologik loyihalar amalga oshirilmoqda. O‘zbekiston Markaziy banki va Moliya vazirligi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda yashil obligatsiyalar chiqarish ustida ishlamoqda. “Yashil iqtisodiyotga o‘tish bo‘yicha 2030 yilgacha bo‘lgan strategiya” qabul qilingan. Davlat tomonidan energiya samaradorligini oshirish va ekologik toza transport turlarini rivojlantirish rag‘batlantirilmoqda. Osiyo taraqqiyot banki, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki, Jahon banki kabi institutlar bilan ekologik loyihalarni moliyalashtirish bo‘yicha hamkorlik kengaymoqda. Bank sektorida yashil kreditlar amaliyoti yo‘lga qo‘yilmoqda (masalan, energiya tejavchi uskunalarning xaridi uchun imtiyozli kreditlar). Atrof-

muhitga yo‘naltirilgan startaplar (eko-inshootlar, chiqindi qayta ishlash, ekologik qadoqlash) soni oshmoqda.

Hozirgi vaqtda “yashil” moliyalashtirish .Jahon moliya bozrining yashil segmenti va mas’uliyatli investitsiyalar barqaror rivojlanishining global va milliy maqsadlarga erishish va “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirishning ajralmas tarkibiy qismiga aylanib,yangi ekologik barqaror konturlarni va xalqaro moliya tizimini rivojlantirish istiqbollari belgilab beradi.2030- yilgacha O‘zbekiston Respublikasida “yashil” iqtisodiyotga o‘tish va energiya tejamkorligini ta‘minlash bo‘yicha harakatlar rejasi qabul qilingan .25 ta korxonada va tashkilotlarda ishlab chiqarilgan mahsulotning energiya sig‘imi ko‘rsatkichini 2026-yilga kelib 2022-yilga nisbatan 20 foizga kamaytirishga qaratilgan 2022-2026-yillarda iqtisodiyot tarmoqlarida yoqilg‘i-energetika resurslarini tejashning maqsadli parametrlari ishlab chiqilgan .

Prezidentning 2022-yil 2-dekabrda “2030-yilgacha O‘zbekiston respublikasining”yashil” iqtisodiyotga o‘tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida “gi RQ-346-son Qarori qabul qilindi .Hujjat bilan 2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasida “yashil” iqtisodiyotga o‘tish va “yashil” o‘sishni ta‘minlash dasturi tasdiqlandi. Iqtisodiy taraqqiyot va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi “tashil” iqtisodiyotni ilgari surish va “yashil moliya”lar, “yashil” kreditlarni joriy etish ,iqtisodiy tarmoqlarda issiqxona gazlari tashlanmalarini qisqartirishga doir faoliyatni muvofiqlashtirish bo‘yicha vakolatli organ etib belgilandi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.O‘zbekistonda “Yashil” O‘sish va Iqlim O‘zgarishi bo‘yicha Siyosiy Muloqotlar Turkumi: Ishlar To‘plami, 1818 H Street NW, Washington DC 20433, Public Disclosure Authorized, Jahon banki, 2022, 30 - b. 2. 2.

2.Po‘latova Saodat Voxid qizi, Yashil moliya tushunchasi va uning xalqaro moliya tizimidagi o‘rni, Zamonaviy dunyoda ilm – fan va texnologiya konferensiya, 2023, 1 – son, 6 – b.

3. Iqtisodiyot va Moliya vazirligi, Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish sohasi bo‘yicha amalga oshirilgan ishlar, 2023, 6 – b.

4.Green Finance Synthesis report [Electronic resource] // G20. – 2016. – Mode of access:<http://www.g20.utoronto.ca/2016/green-finance-synthesis.pdf>. – Date of access:06.06.2023

5. Risolat Mirzakulova Yashil moliya va barqaror investitsiya strategiyalari:Zamonaviy yondashuvlar va istiqbollar.MANAGEMENT,MARKETING AND FINANCE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 2 ISSUE 3.

6. Risolat Mirzakulova “Yashil iqtisodiyotga o‘tish zaruriyati” Tom 3. 2025 Impact factor.

7.Risolat Mirzakulova “Yashil moliya va investitsiya strategiyalari: zamonaviy yondashuvlar va istiqbollar” , “Menejment,Marketing va Moliya”xalqaro ilmiy jurnali 2025.